

Sri Lanka Müslümanlarının Din Görevlisi Yetiştirme Usulleri: Naleemiah İslam Enstitüsü Örneği*

Training Methods for Sri Lankan Muslim Religious Functionaries: The Case of the Naleemiah Islamic Institute

Doç. Dr. Mustafa SAFA**

Özet

Bu çalışma, Sri Lanka Müslüman toplumunun azınlık bir topluluk olarak dinî kimliğini koruma ve nesiller arası aktarma stratejilerini, din görevlisi yetiştirme süreçleri özelinde Naleemiah İslam Enstitüsü örneği üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Din sosyolojisinin dinî kurumları kurumsal yapıları, eğitim pratikleri ve toplumsal işlevleri çerçevesinde ele alan araştırma geleneği içerisinde konumlanan çalışma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı betimsel-yorumlayıcı bir tek durum (Vaka çalışması) desenine sahiptir. Veriler, araştırmacının 2023 yılında enstitüye yaptığı saha ziyareti sırasında bir öğretim görevlisi ve bir öğrenciyle yaptığı görüşmelere dayanan doğrudan gözlem ile enstitünün resmî yayınları ve akademik literatüre dayanan doküman incelemesi yoluyla dolaylı gözlemin birlikte kullanılmasıyla elde edilmiştir. Çalışma bulguları, 1973 yılında Beruwala'da kurulan Naleemiah İslam Enstitüsü'nün, Güney Asya kökenli Ders-i Nizâmî geleneğini modern sosyal bilimler, dil eğitimi ve bilişim teknolojileriyle bütünleştiren "çift kanatlı" bir müfredat modeli geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Yedi yıllık bütünsel eğitim sürecini tamamlayan mezunlar, yalnızca camilerde imamlık ve hatiplik gibi klasik görevleri değil; eğitim, kamu yönetimi, sosyal hizmetler ve toplumsal barış inşası gibi alanlarda da etkin roller üstlenmektedir. Çalışma, azınlık konumundaki Müslüman toplulukların dinî eğitim yoluyla kimlik koruma stratejilerinin, geleneksel referans çerçevelerini terk etmeden modern dünyanın taleplerine cevap verebilecek biçimde yeniden inşa edilebileceğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Sri Lanka Müslümanları, Naleemiah İslam Enstitüsü, Din Görevlisi, Medrese Eğitimi.

Abstract

This study aims to examine the strategies of the Sri Lankan Muslim community, as a minority group, for preserving and intergenerationally transmitting their religious identity, specifically focusing on the processes of training religious officials through the case of the Naleemiah Institute of Islamic Studies. Positioned within the research tradition of the sociology of religion, which analyzes religious institutions within the framework of their institutional structures, educational practices, and social functions, this study employs a descriptive-interpretive single-case study design based on a qualitative research approach. The data were obtained through direct observation based on interviews conducted with a lecturer and a student during the researcher's field visit to the institute in 2023, as well as indirect observation via document analysis based on the institute's official publications and academic literature. The study findings reveal that the Naleemiah Institute of Islamic Studies, established in Beruwala in 1973, has developed a "double-winged" curriculum model that integrates the South Asian-originated Dars-i Nizami tradition with modern social sciences, language education, and information technologies. Graduates who complete the seven-year integrated education process undertake not only classical duties such as serving as imams and preachers in mosques, but also active roles in fields such as education, public administration, social services, and social peacebuilding. This study is significant as it demonstrates that the identity preservation strategies of minority Muslim communities through religious education can be reconstructed to respond to the demands of the modern world without abandoning traditional frameworks of reference.

Keywords: Sociology of Religion Sri Lankan Muslims, Naleemiah Institute of Islamic Studies, training of religious officials, madrasah education.

Giriş

Hint Okyanusu'nun güneyinde yer alan Sri Lanka, doğal zenginlikleri ve çok kültürlü toplumsal yapısıyla tarih boyunca dikkat çeken bir ada ülkesidir. Yaklaşık 22 milyon nüfusa sahip ülkede Sinhala, Tamil ve Müslüman toplulukları birlikte yaşamaktadır. Müslümanlar, toplam nüfusun yaklaşık %10'unu oluşturarak ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel hayatında önemli bir konuma sahiptir.¹

Sri Lanka'daki Müslüman varlığının temelleri, erken dönem Arap tüccarlarının adaya yerleşmesine kadar uzanmaktadır. Zaman içerisinde bu topluluklar ada toplumunun ayrılmaz bir parçası hâline gelmiş; özellikle Beruwala ve Galle gibi batı kıyısındaki liman şehirlerinde ticaret ve denizcilik faaliyetleriyle öne çıkmışlardır. Bu tarihsel süreçte camiler, medreseler ve diğer dinî eğitim kurumları, Müslüman toplumun dinî ve kültürel hayatının şekillenmesinde merkezi bir işleve sahip olmuştur.²

* Bu çalışma, 25–26 Ekim 2025 tarihlerinde Ankara'da Diyanet İşleri Başkanlığı Diyanet Akademisi tarafından düzenlenen “Uluslararası İslam Ülkelerinde Din Görevlisi Yetiştirme Usulleri ve Diyanet Akademisi” başlıklı sempozyumda sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş, geliştirilmiş ve yeniden yapılandırılmış hâlidir.

** Doç. Dr. Mustafa SAFA, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, msafa@agri.edu.tr Orcid: 0000 0002 6202 2315.

¹ Ministry of National Integration, Official Languages, Social Progress and Hindu Religious Affairs, Annual Performance Report 2019 (Rajagiriya: Ministry of National Integration, Official Languages, Social Progress and Hindu Religious Affairs, 2020), 3-16, 25.

² M. I. M. Jazeel, "Application of Outcome-Based Curriculum in Religious Studies: The Case of Madrasas in Sri Lanka", *Journal of Politics and Law* 13/3 (Ağustos 2020), 197.; Dennis B. McGilvray - Mirak Raheem, *Muslim Perspectives on the Sri Lankan Conflict* (Washington: East-West Center, 2007), 4-7.

Beruwala'da inşa edildiği rivayet edilen ilk cami de bu bölgenin Sri Lanka Müslüman tarihi açısından taşıdığı önemi göstermektedir.³

Sri Lanka'da Müslümanların din eğitimi uzun yıllar cami ve medrese merkezli bir yapı içerisinde sürdürülmüştür. Ancak 20. yüzyılın ortalarından itibaren etkisini artıran modernleşme süreci, geleneksel eğitim anlayışının yeniden değerlendirilmesini gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda klasik İslamî ilimlerin yanında çağdaş bilimlerin de eğitim programlarına dâhil edilmesi yönünde girişimler ortaya çıkmış; dinî bilgi ile modern dünyanın ihtiyaçlarını birlikte karşılayabilecek din görevlileri ve entelektüeller yetiştirilmesi temel hedeflerden biri hâline gelmiştir.⁴

Bu dönüşümün dikkat çekici örneklerinden biri, 1973 yılında Beruwala'da merhum El-Hac M. I. M. Naleem tarafından kurulan Naleemiah İslam Enstitüsü (Jamia Naleemiah)'dür. Enstitü, İslamî ilimlerle modern bilimleri aynı eğitim çatısı altında buluşturan bir yükseköğretim modeli geliştirmeyi amaçlamış; sosyal bilimler, dil, bilişim teknolojileri ve barış çalışmaları gibi alanlarda eğitim faaliyetleri yürütmüştür. Bu yönüyle kurum, klasik medrese geleneği ile modern üniversite anlayışı arasında bir köprü işlevi üstlenmiştir.⁵ Sri Lanka Parlamentosu tarafından 1982 yılında resmen tanınmasıyla birlikte kurumsal ve akademik meşruiyet kazanan enstitü, zaman içerisinde uluslararası düzeyde tanınan bir eğitim kurumu hâline gelmiştir.⁶

Sri Lanka'nın eğitim sistemi büyük ölçüde 1947 tarihli Ücretsiz Eğitim Yasası çerçevesinde şekillenmiştir. Bu düzenleme ile öğrencilerin ilkokuldan üniversiteye kadar ücretsiz eğitim alabilmeleri sağlanmıştır. Örgün eğitim sistemi içerisinde din eğitimi, ilkokul birinci sınıftan ortaöğretimin sonuna kadar zorunlu ders olarak okutulurken, hafta sonu ve akşam programları aracılığıyla halka yönelik din eğitimi faaliyetleri de yürütülmektedir. Bununla birlikte, okul dışındaki din eğitimi kurumları merkezi bir yapıya bağlı değildir. Budist Previna eğitimi dışındaki hafta sonu okulları ile ruhban eğitimi büyük ölçüde topluluklar ve bireyler tarafından organize edilmektedir.⁷

Müslüman toplum içerisinde medreseler, din görevlisi ve âlim yetiştiren temel eğitim kurumları olma özelliğini günümüzde de sürdürmektedir. Yerel kullanımda "Arap Kolejleri" olarak adlandırılan bu kurumlar; Malezya'daki Pondok, Endonezya'daki Pesantren ve Singapur'daki medreselerle benzer bir eğitim geleneğine sahiptir. Sri Lanka Müslüman Dinî ve Kültürel İşler Dairesi kayıtlarına göre ülkede 317 medrese faaliyet göstermektedir.⁸

Etnik ve dini açıdan çok katmanlı bir yapıya sahip olan Sri Lanka'da Müslümanlar, azınlık statülerine rağmen dini kimliklerini koruma ve gelecek kuşaklara aktarma konusunda çeşitli stratejiler geliştirmiştir.⁹ Bu stratejilerin en önemlisi, medrese temelli İslami eğitimin sürdürülmesiyle toplumsal ve kültürel sürekliliğin sağlanmasıdır. Sri Lanka'daki medrese geleneği, tarihsel olarak Hindistan kökenli Deobandi ekolünün etkisi altında şekillenmiş; klasik İslami ilimlerin sahih biçimde öğretilmesini ve dini otoritenin kurumsal çerçevede sürdürülmesini esas almıştır.¹⁰ Günümüzde Naleemiah İslam Enstitüsü, bu geleneğin modern dönemdeki önemli temsilcilerinden biri olarak dikkat çekmektedir.

³ Dennis B. McGilvray - Mirak Raheem, *Muslim Perspectives on the Sri Lankan Conflict* (Washington: East-West Center, 2007), 4-5.; M. I. M. Jazeel, "Application of Outcome-Based Curriculum in Religious Studies: The Case of Madrasas in Sri Lanka", *Journal of Politics and Law* 13/3 (Ağustos 2020), 197.; Jazeel, "Application of Outcome-Based Curriculum in Religious Studies", 197.

⁴ Mohamed Fouz Mohamed Zacky - Arafath Careem, "Integration of Knowledge Discourse in Sri Lanka: Naleemiah Institute of Islamic Studies and Its Quest for Islamic Religious Education Reform", *Centris E-Journal* 1 (2024), 36-37, 40-41.; M. I. M. Jazeel, "Application of Outcome-Based Curriculum in Religious Studies: The Case of Madrasas in Sri Lanka", *Journal of Politics and Law* 13/3 (Ağustos 2020), 197. ⁵ Jamiah Naleemiah, *Undergraduates' Guide Academic Year 2019/2020* (Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2019), 6, 12.

⁶ Mohamed Fouz Mohamed Zacky - Arafath Careem, "Integration of Knowledge Discourse in Sri Lanka: Naleemiah Institute of Islamic Studies and Its Quest for Islamic Religious Education Reform", *Centris E-Journal* 1 (2024), 36-37, 41.; Jamiah Naleemiah, *Undergraduates' Guide Academic Year 2019/2020* (Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2019), 12, 17, 163, 168.; Jamiah Naleemiah, *Undergraduate Guide*, 9, 14, 180.

⁷ Jamiah Naleemiah, *Undergraduate Guide Academic Year 2024-2025* (Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2024), 9-10.

⁸ Mohamed Rislal - Zuraidah Abdullah - Mohammad Ismath Ramzy, "Madrasah Education Management in Sri Lanka: Challenges and Future Directions", *Malaysian Online Journal of Educational Management (MOJEM)* 13/3 (Temmuz 2025), 63.

⁹ Rislal vd., "Madrasah Education Management in Sri Lanka", 65.

¹⁰ Dennis B. McGilvray - Mirak Raheem, *Muslim Perspectives on the Sri Lankan Conflict*, 49.; Mohamed Fouz Mohamed Zacky - Arafath Careem, "Integration of Knowledge Discourse in Sri Lanka", 36-37.

¹¹ Mohamed Rislal - Zuraidah Abdullah - Mohammad Ismath Ramzy, "Madrasah Education Management in Sri Lanka", 63-65.; M. I. M. Jazeel, "Application of Outcome-Based Curriculum in Religious Studies", 197.; Mohamed Fouz Mohamed Zacky - Arafath Careem, "Integration of Knowledge Discourse in Sri Lanka", 36.

Bu çalışma, Sri Lanka Müslüman toplumunda din görevlisi yetiştirme usullerini Naleemiah İslam Enstitüsü örneği üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda enstitünün kuruluş amacı, eğitim anlayışı, müfredatı, öğretim yöntemleri ve mezunlarının üstlendikleri toplumsal roller ele alınarak, azınlık Müslüman toplumlarında din eğitiminin dini kimliğin korunması ve kültürel sürekliliği sağlamadaki işlevi değerlendirilmiştir. Bu amaca ulaşabilmek için çalışma, din sosyolojisinin dinî kurumların toplumsal işleyişini anlamaya yönelik araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmıştır. Çalışmada saha gözlemi ile doküman incelemesine dayalı verilerin birlikte değerlendirildiği nitel bir araştırma deseni benimsenmiştir.

Araştırma Yöntemi ve Deseni

Bu araştırma, din sosyolojisinin dinî kurumları kurumsal yapıları, eğitim pratikleri ve toplumsal işlevleri çerçevesinde inceleyen araştırma geleneği içerisinde, nitel araştırma yaklaşımına dayalı betimsel ve yorumlayıcı bir tek durum (tek vaka) çalışmasıdır. Durum çalışması, olgu ile bağlamı arasındaki sınırların net olarak ayırt edilemediği durumlarda, güncel bir olgunun kendi gerçek yaşam bağlamı içinde derinlemesine incelenmesini sağlayan ampirik bir araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Yin, 2018).¹¹ Bu yaklaşıma göre araştırmacı, belirli bir mesele ya da probleme odaklanır ve bu meseleyi örneklendirmek amacıyla sınırları belirlenmiş tek bir durumu inceler.¹² Durum çalışması deseni, bağlamın araştırmanın ayrılmaz bir parçası olduğu ve olgunun içinde bulunduğu ortamdan soyutlanmasının, anlaşılmasına çalışılan anlamı zedeleyeceği durumlarda özellikle tercih edilmektedir.¹³

Bu çalışmada Naleemiah İslam Enstitüsü, sınırları belirlenmiş, bağımsız (holistic) tek bir durum olarak ele alınmış ve kurumun din görevlisi yetiştirme modeli kendi kurumsal ve toplumsal bağlamı içinde incelenmiştir. Durum çalışması deseninin gereği olarak, dinî bir kurumun işleyişinin yalnızca kurumsal söylem üzerinden değil, doğrudan gözlem yoluyla elde edilen verilerin yazılı kaynaklar ve kurumsal belgelerle birlikte değerlendirilmesiyle daha kapsamlı biçimde anlaşılabilmesi kabul edilmiştir. Durum çalışmasına dayalı saha araştırmalarında, durum çalışmasına özgü verilerin önemli bir kısmı, araştırmacının incelediği durumla ilk temasında edindiği izlenimsel bilgilerden oluşmaktadır.¹⁴ Bu doğrultuda araştırmada doğrudan gözlem ile doküman incelemesine dayalı dolaylı gözlem birlikte kullanılmıştır.

Araştırmanın birincil verileri, 3 Şubat 2023 Cuma günü Naleemiah İslam Enstitüsü'ne gerçekleştirilen saha ziyareti sırasında elde edilmiştir. Araştırmacı, Beruwala'da enstitünün son sınıf öğrencisi Rifnas Salahi ile Dr. Hasan Süleyman'ı ziyaret etmiş ve her iki katılımcıyla da kapsamlı görüşmeler gerçekleştirmiştir. Dr. Hasan Süleyman'ın rehberliğinde kampüs, eğitim mekânları ve kurumun fiziksel altyapısı yerinde incelenmiş; ziyaret süresince enstitünün eğitim faaliyetleri, kurumsal işleyişi ve benimsediği eğitim anlayışına ilişkin ayrıntılı bilgiler edinilmiştir. Ayrıca son sınıf öğrencisi Rifnas Salahi ile yapılan görüşmelerde, enstitüde yürütülen eğitim sürecine ilişkin yöneltilen sorulara verilen cevaplar, doğrudan gözlem yoluyla elde edilen bulguları destekleyen tamamlayıcı bir veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın ikinci veri kaynağını ise doküman incelemesine dayalı dolaylı gözlem oluşturmaktadır. Araştırma, saha ziyaretinden iki buçuk yıl sonra, 25-26 Ekim 2025 tarihlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı Diyanet Akademisi tarafından düzenlenen "İslam Ülkelerinde Din Görevlisi Yetiştirme Usulleri ve Diyanet Akademisi" Sempozyumu'nda tam bildiri olarak sunulmuştur. Bu süreçte Naleemiah İslam Enstitüsü'nün resmî yayınları, akademik rehberleri ile Sri Lanka Müslüman toplumu ve medrese eğitimine ilişkin literatür sistematik biçimde incelenmiştir. Böylece saha araştırması sırasında elde edilen gözlem ve görüşme verileri, yazılı kaynaklarla karşılaştırılarak doğrulanmış, açıklanmış ve bağlamsallaştırılmıştır.

Din sosyolojisinde dinî eğitim kurumlarının toplumsal işlevi, büyük ölçüde kurumsal yapı, eğitim programı ve resmî belgeler üzerinden okunabilmektedir. Bu nedenle Naleemiah İslam Enstitüsü'nün müfredatı, ders programları ve kurumsal işleyişine ilişkin dokümanlar, kurumun din görevlisi

¹¹ Robert K. Yin, *Case Study Research and Applications: Design and Methods*, 6th ed. (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2018), 15.

¹² John W. Creswell - Cheryl N. Poth, *Nitel Araştırma: Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, çev. Selçuk Beşir Demir (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020), 96.

¹³ Yin, *Case Study Research and Applications*, 15.

¹⁴ Robert E. Stake, *The Art of Case Study Research* (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 1995), 49.

yetiştirme anlayışını ortaya koyan temel veriler olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada saha gözlemleri ile doküman incelemesinden elde edilen bulgular birlikte yorumlanarak enstitünün din görevlisi yetiştirme modeli, din sosyolojisinin kurumsal analiz perspektifi çerçevesinde ele alınmıştır.

Araştırmanın temel sınırlılığı, birincil verilerin tek bir saha ziyareti sırasında gerçekleştirilen gözlemler ile Dr. Hasan Süleyman ve enstitüde öğrenim gören Rifnas Salahi ile yapılan görüşmelerden elde edilmiş olmasıdır. Bununla birlikte, söz konusu verilerin daha sonra gerçekleştirilen kapsamlı literatür taramasıyla karşılaştırılarak desteklenmesi, araştırma bulgularının tutarlılığını ve güvenilirliğini artırmaya yönelik yöntemsel bir tercih olarak benimsenmiştir.

1. Sri Lanka Müslüman Toplumunda Dinî Eğitim Geleneğinin Tarihi Arka Planı

Sri Lanka'daki Müslüman toplulukların kökeni, genel kabule göre 8. yüzyıldan itibaren adaya yerleşen Arap tüccarlara dayanmaktadır. Hint Okyanusu ticaret yolları üzerinde stratejik bir konuma sahip olan ada, bu tüccarlar için yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel etkileşimin de önemli merkezlerinden biri olmuştur. Yerel halkla kurulan evlilik bağları ve dinî kimliğin korunmasına yönelik çabalar zamanla adada kalıcı bir Müslüman topluluğun oluşmasını sağlamıştır.¹⁵ Bu topluluğun dinî hayatı ise başlangıçtan itibaren camiler etrafında şekillenmiş; camiler yalnızca ibadet mekânı olarak değil, aynı zamanda temel dinî eğitimin verildiği kurumlar olarak da işlev görmüştür.

1.1. Sömürge Döneminde Küttâbdan Medreseye Geçiş

Portekiz, Hollanda ve Britanya yönetimlerinin hâkim olduğu sömürge döneminde Sri Lanka Müslümanları ekonomik, kültürel ve dinî alanlarda çeşitli baskılarla karşılaşmıştır. Bu süreçte camiler, vakıflar ve medreseler, Müslüman kimliğinin korunması ve dinî hayatın devamlılığının sağlanmasında merkezi kurumlar hâline gelmiştir.¹⁶ Sömürge öncesinde olduğu gibi bu dönemde de çocuklar ilk dinî eğitimlerini camilerin bünyesinde faaliyet gösteren küttâblarda almış; diğer yerli dinî topluluklar gibi Müslümanlar da misyoner okullarına mesafeli yaklaşmıştır.¹⁷

19. yüzyıldan itibaren geleneksel küttâb sistemi önemli bir dönüşüm geçirmiş ve bu kurumların büyük bir bölümü medreseye dönüştürülmüştür. Eğitim dili Arapça ve Tamilce olan bu medreselerde öğretim süresi genellikle sekiz yıl sürmekte, mezunlara "mevlevî" unvanı verilmekteydi. Daha ileri düzeyde dinî eğitim almak isteyen öğrenciler ise Güney Hindistan ve Ortadoğu'daki eğitim merkezlerine yönelmekteydi.¹⁸ Dönüşümün ulaştığı boyut, Sri Lanka Eğitim Bakanlığı'nın 1883 yılına ait raporunda adada 5.910 Kur'an kursu ve medresenin bulunduğu belirtilmesiyle daha açık biçimde görülmektedir. Nitekim 20. yüzyılın ortalarına kadar Sri Lanka Müslümanları dinî otorite bakımından büyük ölçüde Güney Hindistan'a bağlı kalmış; ileri İslamî eğitim için Kilakkarai ve Kayalpatnam gibi merkezlere öğrenci göndermeyi sürdürmüştür.¹⁹

İngiliz sömürge yönetiminin Batı tarzı misyoner okullarını teşvik etmesi karşısında Müslüman toplum, geleneksel İslamî eğitimi güçlendirmeye yönelik alternatif kurumlar oluşturmuştur. Bu doğrultuda 1884 yılında Weligama'da Medresetü'l-Bârî kurulmuş; bunu sırasıyla 1892'de Galle, 1899'da Kinniya, 1915'te Matara ve 1931'de Maharagama'da açılan Arapça eğitim veren okullar izlemiştir. Böylece 1884-1950 yılları arasında toplam on beş Arapça eğitim koleji kurulmuş, bu sayı 2000 yılına gelindiğinde yaklaşık yüze ulaşmıştır.²⁰ Medreselerde görev yapan öğretmenlerin maaşları uzun süre vakıf gelirleriyle karşılanmış; devletin öğretmenlere doğrudan mali destek sağlaması ise ancak 1939 yılından sonra mümkün olmuştur. Aynı yıl devlet okullarında Müslüman öğrencilere yönelik Arapça ve din dersleri de resmî olarak müfredata dâhil edilmiştir.²¹

Sri Lanka'daki medrese geleneğinin gelişiminde Hindistan'daki İslamî eğitim kurumları belirleyici bir etkiye sahip olmuştur. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan Deobandi hareketi, Sri Lanka

¹⁵ Asghar Ali, *The Muslims of Sri Lanka: Avenues towards Understanding* (Kolombo: International Centre for Ethnic Studies, 1997), 45.

¹⁶ McGilvray - Raheem, *Muslim Perspectives on the Sri Lankan Conflict*, 8.; Jazeel, "Application of Outcome-Based Curriculum in Religious Studies", 197.; Mohamed Zacky - Careem, "Integration of Knowledge Discourse in Sri Lanka", 36.

¹⁷ İsmail Hakkı Göksoy, "Sri Lanka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 37 (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 427.

¹⁸ Göksoy, "Sri Lanka", 427.

¹⁹ Çebi, "Sri Lanka Müslümanlarının Sömürge Eğitimine İtirazları". Emrin Çebi, "Sri Lanka Müslümanlarının Sömürge Eğitimine İtirazları ve Gelişen Eğitim Süreçleri", İNSAMER, 21 Eylül 2018, Erişim: 8 Nisan 2026, https://www.insamer.com/tr/sri-lanka-muslumanlarinin-somurge-egitimine-itarazlari-ve-gelisen-egitim-surecleri_1628.html

²⁰ Çebi, "Sri Lanka Müslümanlarının Sömürge Eğitimine İtirazları".

²¹ Göksoy, "Sri Lanka", 427.

medreselerinin kurumsal yapısını ve müfredat anlayışını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu etkinin sonucunda Kur'an ve sünneti merkeze alan, klasik İslamî ilimlerin sistematik biçimde öğretimini esas kabul eden bir eğitim anlayışı benimsenmiştir.²² Bu çerçevede Güney Asya'nın klasik medrese müfredatı olan Ders-i Nizamî, Sri Lanka'nın yerel şartlarına uyarlanmış; tefsir, hadis, fıkıh ve akaid derslerinin yanı sıra Arap dili ve edebiyatına da özel önem verilmiştir.²³

1.2. Modern Kurumsallaşma: Zahira Koleji'nden Seylan Alimler Birliğine (ACJU)

19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başında Sri Lanka Müslümanları, sömürge yönetiminin baskısı ile kendi içindeki gelenek-modernlik gerilimi altında dinî eğitimi yeniden yapılandırma arayışına girmiştir. Bu dönemde Müslümanlar 1881'de Kolombo'da Muslim Educational Society adlı bir cemiyet kurarak modern eğitime yönelmiş; bunu izleyen süreçte, Mısır'dan Sri Lanka'ya sürgün edilen Ahmed Urâbî'nin (Arabi Paşa) teşvikleriyle 1902'de Al-Madrasatul Zahira adıyla modern müfredatlı bir okul açılmıştır. Bu kurum 1913'te Zahira College adını alarak Sri Lanka Müslümanlarının modern-dinî eğitimi bir arada sunan en önemli kurumsal mirasına dönüşmüştür. Kız çocuklarının eğitimi için de ilki 1891'de Kandy'de olmak üzere modern okullar kurulmuştur.²⁴

Bu dönemin temel gerilimi, geleneksel Arapça-Tamilce medrese eğitiminin sömürge sisteminin sunduğu Batı tipi modern eğitimle nasıl bağdaştırılacağı sorunuydu; Sri Lankalı Müslümanlar bir yandan 1884-1950 arasında on beşi aşkın Arapça koleji açarak geleneksel çizgiyi korumaya çalışmış, öte yandan Zahira Koleji örneğinde olduğu gibi din eğitimi modern müfredatla harmanlayan melez bir model geliştirmiştir.²⁵ Modern dinî eğitim arayışının en kalıcı kurumsal sonucu, 1924'te kurulan All Ceylon Jamiyyatul Ulama (ACJU) olmuştur. Azınlık konumundaki Sri Lanka Müslümanları için standart bir dinî rehberlik ve eğitim koordinasyon mercii ihtiyacından doğan ACJU, bugün Eğitim Dairesi aracılığıyla mektep ve medrese müfredatını, sınav standartlarını ve öğretmen yetiştirme süreçlerini koordine eden merkezi bir yapı hâline gelmiştir (ACJU, "Education Department", 2025).²⁶ Geleneksel medrese eğitimi akademik düzeyde kurumsallaştırma çabasının bir başka örneği, Beruwala'da kurulan Jamiah Naleemiah İslam Çalışmaları Enstitüsü'dür; bu kurumun azınlık bağlamında dinî liderlik eğitimindeki rolü akademik literatürde ayrıca incelenmiştir.²⁷

Bağımsızlık sonrası dönemde kurulan Müslüman Dinî ve Kültürel İşler Dairesi (DMRCA), ülkedeki tüm Arapça kolejlerini ve medreseleri kayıt altına alıp denetleyen resmî devlet kurumu olarak faaliyet göstermekte, Sri Lanka Vakıflar Kurulu medreselerin mali kaynağı olan vakıf mallarını yönetmekte, ACJU'nun Eğitim Dairesi ise müfredatı standartlaştırmaktadır. Böylece Sri Lanka Müslüman toplumunda dinî eğitim geleneği, cami merkezli kütâb öğretiminden sömürge baskısına karşı geliştirilen medrese ağına, oradan da Zahira Koleji ve ACJU örneğinde somutlaşan modern-dinî sentez arayışına uzanan bütüncül bir tarihî çizgi izlemiştir.

2. Naleemiah İslam Enstitüsü: Kuruluşu, Müfredatı ve Eğitim Yöntemleri

Naleemiah İslam Enstitüsü (NIIS), 1973 yılında Jamiah Naleemiah adıyla, merhum Al-Haj M. I. M. Naleem Hajiar ile dönemin önde gelen İslâm âlimlerinin katkılarıyla Sri Lanka'nın güneyindeki Beruwala kentinde kurulmuştur.²⁸ Kuruluşu, geleneksel İslâmî eğitimi modern bilimlerle bütünleştiren bir eğitim modeline duyulan ihtiyaca cevap verme amacı taşımaktadır. Bu doğrultuda enstitü, öğrencilerin hem dinî ilimlerde derinlemesine bilgi edinmelerini hem de analitik ve eleştirel düşünme becerileri kazanmalarını hedeflemiştir.²⁹

Sri Lanka'nın en eski Müslüman yerleşim merkezlerinden biri olan Beruwala, enstitünün kurulması için uygun bir eğitim ve kültür ortamı sunmuştur. Kuruluşundan itibaren geleneksel medrese

²² Barbara D. Metcalf, *Islamic Revival in British India: Deoband, 1860-1900* (Princeton: Princeton University Press, 1982), 210.

²³ Thameem Ushama, Mohamed Fouz Mohamed Zacky, Mohamed Rishad Najmudeen, Mohamed Ashath, Sulaiman Lebbe Mohamed Hassan, "Muslim Religious Leadership Education in the Minority Context: The Role of Naleemiah Institute of Islamic Studies," *Hamdard Islamicus* 46/2 (2023), s. 29-46, DOI: 10.57144/hi.v46i2.697.

²⁴ İsmail Hakkı Göksoy, "Sri Lanka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 37 (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 427.

²⁵ Göksoy, "Sri Lanka", 427.

²⁶ All Ceylon Jamiyyathul Ulama, "About Us", erişim 05 Temmuz 2026.

²⁷ Thameem Ushama vd., "Muslim Religious Leadership Training in a Minority Context: The Role of Naleemiah Institute of Islamic Studies", *Hamdard Islamicus* 46/2 (2022), 29-46.

²⁸ Jamiah Naleemiah, *Undergraduates' Guide Academic Year 2019/2020* (Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2019), 12.

²⁹ Mohamed Fouz Mohamed Zacky - Arafath Careem, "Integration of Knowledge Discourse in Sri Lanka: Naleemiah Institute of Islamic Studies and Its Quest for Islamic Religious Education Reform", *Centris E-Journal* 1 (2024), 45-46.; Jamiah Naleemiah, *Undergraduates' Guide*, 14-15.

anlayışını muhafaza ederken modern eğitim disiplinlerini de müfredatına dâhil eden enstitü, kısa sürede Güney Sri Lanka'daki Müslüman toplum için önemli bir eğitim merkezi hâline gelmiştir.³⁰

Kurum, 1982 yılında 34 Sayılı Parlamento Yasası ile resmî olarak tanınmış ve "onaylı hayır kurumu" statüsü kazanmıştır.³¹ Enstitünün idari yapısı, Jamia Naleemiah Society ile Yönetim Kurulu tarafından yürütülürken akademik kadrosu, hem NIIS mezunlarından hem de uluslararası alanda eğitim görmüş ve uzmanlaşmış âlimlerden oluşmaktadır.³²

Yaklaşık 25 dönümlük bir arazi üzerine kurulu olan kampüs, klasik İslâm mimarisini modern mimari unsurlarla birleştiren bir yapıya sahiptir. Eğitim sistemi, üç yıllık Hazırlık ve Temel Eğitim Dönemi ile bunu takip eden dört yıllık İslâmî İlimler Fakültesi programından oluşmaktadır.³³ Müfredatta dinî ilimlerin yanı sıra sosyal bilimler, dil eğitimi ve bilişim teknolojileri gibi çağdaş disiplinlere de yer verilmiştir.³⁴

Naleemiah İslam Enstitüsü, çok disiplinli eğitim anlayışıyla öğrencilerinin ahlaki, fikrî ve manevi gelişimini desteklemeyi amaçlamaktadır. Enstitü mezunları, ulusal ve uluslararası düzeyde akademisyen, öğretmen, din görevlisi ve kamu görevlisi gibi farklı alanlarda görev yapmaktadır.³⁵ Geleneksel medrese anlayışını modern yükseköğretim yaklaşımıyla bütünleştiren kurum, Sri Lanka'daki Müslüman eğitim sisteminin gelişiminde öncü ve örnek gösterilen eğitim kurumlarından biri olarak öne çıkmaktadır.³⁶

2.1. Eğitim Programı ve Din Görevlisi Yetiştirme Usulleri

Naleemiah İslam Enstitüsü'nün din görevlisi yetiştirme modeli, köklü bir İslâmî eğitim geleneği olan Ders-i Nizâmî sistemini modern bilimler ve sosyal bilimlerle bütünleştiren yenilikçi bir müfredat anlayışına dayanmaktadır.³⁷ Bu bütüncül yaklaşım, öğrencilerin yalnızca klasik İslâmî ilimlerde derinleşmelerini değil, aynı zamanda çağdaş dünyanın dinî, sosyal ve kültürel meselelerini analiz edebilen, çözüm üretebilen din görevlileri ve toplum önderleri olarak yetiştirmelerini amaçlamaktadır.

Araştırma kapsamında, Şubat 2023'te Naleemiah İslam Araştırmaları Enstitüsü'ne gerçekleştirilen saha ziyareti sırasında enstitü öğretim üyelerinden Dr. Hasan Süleyman ile görüşme yapılmıştır. Görüşmede kendisine enstitünün İslâm âlimi yetiştirme programının temel özellikleri sorulmuş; Dr. Süleyman, programın toplam yedi yıllık entegre bir eğitim sürecinden oluştuğunu ve öğrencileri hem temel ilmî altyapı hem de ileri düzey akademik uzmanlık bakımından yetiştirmeyi hedeflediğini ifade etmiştir.

Dr. Süleyman'ın verdiği bilgilere göre, Naleemiah İslami İlimler Enstitüsü lisans düzeyinde iki aşamalı bir eğitim programı uygulamaktadır. Bunlardan ilki, üç akademik yıl süren Genel Lisans Hazırlık Programı olup öğrencilerin İslâmî ilimlerde sağlam bir temel kazanmalarını amaçlamaktadır. İkinci aşama ise dört akademik yıl süren Lisans Tamamlama (Tekâmül) Programıdır. Bu program, öğrencilerin temel eğitim sürecinde edindikleri bilgi ve becerileri ileri seviyeye taşıyarak belirli alanlarda uzmanlaşmalarını sağlamayı hedeflemektedir.

Enstitüde eğitim sistemi yarıyıl esasına göre düzenlenmiştir. Bir akademik yıl, her biri on beş haftalık öğretim faaliyetlerinden oluşan iki yarıyıldan meydana gelmektedir. Her yarıyıl, genellikle sekiz haftalık ilköğretim dönemiyle başlamakta; bunu bir haftalık ara tatili izlemektedir. Ara tatilinin ardından yedi haftalık ikinci öğretim dönemi uygulanmakta, daha sonra öğrencilere iki haftalık öğrenim izni verilmektedir. Yarıyıl, iki hafta süren dönem sonu sınavlarının tamamlanmasıyla sona ermektedir.

³⁰ Dennis B. McGilvray - Mirak Raheem, *Muslim Perspectives on the Sri Lankan Conflict* (Washington: East-West Center, 2007), 4-5.

³¹ Jamiah Naleemiah, *Undergraduate Guide Academic Year 2024-2025* (Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2024), sayfa 9.

³² Jamiah Naleemiah, *Guide*, 12-14, 21-26.

³³ Jamiah Naleemiah, *Undergraduate Guide Academic Year 2024-2025* (Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2024), 33.

³⁴ S.A.C. Mohamed Zuhyle - Fareena Ruzaik - M.A.M. Hakeem, *A Study on the Contemporary Madrasah Education System in Sri Lanka* (Colombo: Community Association of Professionals, 2020), 40-44.

³⁵ Zacky - Careem, "Integration of Knowledge Discourse," 35, 47-48.

³⁶ Mohamed Fouz Mohamed Zacky - Arafath Careem, "Integration of Knowledge Discourse in Sri Lanka: Naleemiah Institute of Islamic Studies and Its Quest for Islamic Religious Education Reform", *Centris E-Journal 1* (2024), 36-37.; Jamiah Naleemiah, *Undergraduates' Guide Academic Year 2019/2020* (Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2019), 12-13.

³⁷ Jamiah Naleemiah, *Undergraduates' Guide Academic Year 2019/2020* (Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2019), 12, 17.

Enstitüde eğitim dili Arapça ve İngilizcedir. Bu iki dilli eğitim modeli sayesinde öğrenciler, bir yandan klasik İslâmî kaynakları özgün dillerinden okuyup değerlendirme imkânı elde ederken, diğer yandan uluslararası akademik çevrelerde iletişim kurabilecek düzeyde İngilizce yeterliliği kazanmaktadır. Arapça eğitimi, temel İslâmî kaynakların doğrudan anlaşılmasına katkı sağlarken; İngilizce eğitimi öğrencilerin güncel akademik çalışmaları takip etmelerine, araştırma yapmalarına ve uluslararası bilimsel platformlarda kendilerini ifade edebilmelerine imkân tanımaktadır. Böylece eğitim süreci, yalnızca bilgi aktarımını değil, aynı zamanda analitik düşünme, araştırma ve akademik iletişim becerilerinin geliştirilmesini de hedeflemektedir.

Enstitünün din görevlisi yetiştirme programı toplam yedi akademik yıldan oluşmaktadır. Bu program, üç yıllık Lisans Hazırlık Programı ile bunu takip eden dört yıllık Lisans Tamamlama (Tekâmül) Programı olmak üzere iki aşamada yürütülmektedir. Lisans Hazırlık Programı öğrencilerin İslâmî ilimlerde sağlam bir temel oluşturmalarını amaçlarken, Lisans Tamamlama (Tekâmül) Programı ise bu temelin üzerine ileri düzey ilmî birikim kazandırarak öğrencilerin belirli alanlarda uzmanlaşmalarını hedeflemektedir.

2.2. İlk Aşama: Temel İslami İlimler Ya da Lisans Hazırlık Programı (CFS)

Lisans Hazırlık Programı (Certificate/Foundation Studies-CFS), üç akademik yıldan oluşan ve öğrencileri hem akademik yeterlilik hem de dil becerileri bakımından ileri düzey eğitime hazırlamayı amaçlayan temel eğitim aşamasıdır. Programın müfredatı, Kur'an-ı Kerim, hadis, temel fıkıh, İslâm ahlakı ve diğer temel İslâmî ilimlerin yanı sıra Sri Lanka'nın çok dilli ve çok kültürlü toplumsal yapısı dikkate alınarak Arapça, İngilizce, Tamilce ve Sinhala dillerinde yoğun bir dil eğitimi de kapsamaktadır.³⁸ Bu yönüyle program, öğrencilerin hem ilmî altyapılarının hem de entelektüel, ahlaki ve kişisel gelişimlerinin şekillendiği temel eğitim sürecinden ibaret görünmektedir.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmede Dr. Hasan Süleyman ile yaptığımız görüşmede Dr. Süleyman, Naleemiah İslami İlimler Enstitüsü'nün eğitim sistemi ve din görevlisi yetiştirme modelini şu şekilde açıklamıştır:

"Lisans Hazırlık Programı'nda öğrenciler, her yarıyıl 15-19 kredi arasında ders alarak eğitimlerini sürdürürler. Üç yıl süren Genel Lisans Programı'nı tamamlayabilmek için öğrencilerin en az 94 krediyi başarıyla tamamlamaları gerekmektedir. Bu program, öğrencilerin İslâmî disiplinlerde sağlam ve kapsamlı bir temel bilgi edinmelerini amaçlamaktadır. Müfredatta İslâm hukuku, tefsir, hadis, kelâm, Arap dili ve İslâm medeniyeti gibi temel dersler yer almakta; böylece öğrenciler İslâm düşünce geleneğini bütüncül bir bakış açısıyla öğrenmektedirler.

Dört yıllık Lisans Tamamlama (Tekâmül) Programı ise öğrencilerin belirli bir alanda uzmanlaşmalarına imkân tanımaktadır. Bu program, diğer üniversitelerde uygulanan lisans düzeyindeki ileri akademik eğitime denk bir yapıdadır. Programa kabul edilen öğrencilerin dört akademik yıl boyunca en az 124 krediyi tamamlamaları gerekmektedir. Programın temel amacı, öğrencilerin araştırma yapma, analiz etme ve İslâmî meseleleri derinlemesine inceleme becerilerini geliştirmektir. Bu süreçte öğrenciler Arap dili, İslâm medeniyeti, ekonomi, siyaset bilimi veya sosyoloji gibi alanlardan birini seçerek uzmanlaşmaktadırlar.

Enstitüye kabul edilen bütün öğrenciler ilk akademik yıllarında ortak bir eğitim programına tabi tutulurlar. Birinci yılın sonunda elde ettikleri akademik başarıya göre öğrenciler iki gruba ayrılır. Başarılı olanlar Lisans Tamamlama (Tekâmül) Programı'na geçmeye hak kazanırken, diğer öğrenciler Lisans Hazırlık Programı'na devam ederler. Lisans Tamamlama Programı'na kabul edilebilmek için genel not ortalamasının en az 3.00 olması, temel derslerde aynı başarı düzeyinin korunması ve Arapça derslerinden en az 2.75 (B) not ortalamasının elde edilmesi gerekmektedir. Bu ölçütler, öğrencilerin ileri düzey akademik çalışmaları sürdürebilecek yeterliliğe sahip olduklarını göstermektedir.

Naleemiah İslami İlimler Enstitüsü, İslâmî ilimlerin temel disiplinlerini çağdaş akademik yaklaşımlarla bütünleştiren kapsamlı bir eğitim modeli uygulamaktadır. Üç yıllık Lisans Hazırlık Programı öğrencilerin sağlam bir ilmî altyapı kazanmalarını sağlarken, dört yıllık Lisans

³⁸ Department of Muslim Religious and Cultural Affairs, (Colombo: Sri Lanka Department of Muslim Religious and Cultural Affairs, 2019), 20-21.

Tamamlama (Tekâmül) Programı ise araştırma yetkinliği ve akademik derinlik kazandırmaktadır. Bu eğitim modeli, ilmi yeterliliğe sahip, ahlaki değerlere bağlı ve topluma rehberlik edebilecek nitelikli İslâm âlimleri yetiştirmeyi hedeflemektedir.”³⁹

Dr. Hasan Süleyman’a Lisans Hazırlık Programı’nın ders içerikleri sorulduğunda, Enstitünün 2019-2020 Akademik Yılı Lisans Öğrenci Rehberini göstererek müfredatla ilgili ayrıntılı bilgilerin bu rehberde yer aldığını ve söz konusu rehberde internet üzerinden de erişilebildiğini ifade etmiştir. Araştırma kapsamında incelenen 2019-2020 Akademik Yılı Lisans Öğrenci Rehberine göre Lisans Hazırlık Programı’nın birinci sınıf müfredatı aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

2.2.1. Hazırlık 1. Sınıf Ders Programı

Hazırlık Programı’nın birinci sınıf müfredatı iki yarıyıldan oluşmaktadır. Birinci yarıyılta öğrenciler, üç kredilik seçmeli ders havuzundan Giriş Mikroekonomi, Devlet ve Hükümet Kuram ve Uygulaması veya Sosyoloji ve Sosyal Antropolojiye Giriş derslerinden birini almaktadır. Bunun yanı sıra İleri Arapça (3 kredi), Arapça Dilbilgisi (3 kredi), İslâm Kültür ve Medeniyetinin Temelleri (3 kredi) ile Kur’an Analitik Çalışmalar-I veya Kur’an Tematik Çalışmalar (3 kredi) derslerinden biri okutulmaktadır. Müfredatta ayrıca Temel İngilizce (2 kredi) ile İslâmî Sosyoloji veya Temel Sinhala (2 kredi) derslerinden biri yer almakta olup, birinci yarıyılta öğrenciler toplam 19 kredi almaktadır.⁴⁰

İkinci yarıyılta öğrenciler, Giriş Makroekonomi, Uluslararası İlişkilere Giriş veya Sosyolojik Yönleriyle Eğitim derslerinden birini (3 kredi) seçmektedir. Bunun yanında Profesyonel Arapça (3 kredi), Arap Edebiyatı (3 kredi), Kur’an Bilimleri (3 kredi) ve İslâm Hukuku Kaynakları (2 kredi) dersleri zorunlu olarak okutulmaktadır. Ayrıca Etkili İletişim-İngilizce I (2 kredi), Araştırma Metodolojisi veya Etkili İletişim-Sinhala (2 kredi) derslerinden biri ile Barış ve Sosyal Uyum (3 kredi) dersi müfredatta yer almakta olup, ikinci yarıyılta öğrenciler toplam 18 kredi almaktadır.⁴¹

Hazırlık Programı’nın birinci sınıf müfredatı genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin hem klasik İslami ilimlere hem de çağdaş akademik alanlara dengeli bir şekilde hazırlanmasının amaçlandığı görülmektedir. Arapça dil eğitimi ve Kur’an ilimlerine ağırlık verilirken, ekonomi, siyaset, sosyoloji ve iletişim gibi sosyal bilim dersleriyle öğrencilerin disiplinler arası bir bakış açısı kazanmaları hedeflenmektedir. Ayrıca İngilizce ve Sinhala derslerine yer verilmesi, öğrencilerin çok dilli iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlarken, Barış ve Sosyal Uyum dersi ise programın yalnızca akademik yeterlilik değil, toplumsal sorumluluk bilinci kazandırmayı da önemseydiğini göstermektedir. Bu yönüyle müfredat, geleneksel İslami eğitimi modern yükseköğretim anlayışıyla bütünleştiren dengeli ve bütüncül bir yapıya sahiptir.

2.2.2. Hazırlık 2. Sınıf Ders Programı

Hazırlık Programı’nın ikinci sınıf müfredatı da iki yarıyıldan oluşmaktadır. Birinci yarıyılta öğrenciler, üç kredilik seçmeli ders havuzundan Orta Düzey Mikroekonomi, Çağdaş Siyaset veya Klasik Sosyolojik Teoriler derslerinden birini almaktadır. Bunun yanında Arap Edebiyatı (3 kredi), İslam Teolojisi-I (3 kredi) ve Nebevi Gelenekler/Siyer (3 kredi) dersleri okutulmaktadır. Zorunlu ders olarak Etkili İletişim-İngilizce II (2 kredi) yer almakta; ayrıca Temel Matematik, İslam ve Toplumsal Cinsiyet veya İnsan Kaynakları Yönetimi derslerinden biri (2 kredi) seçilmektedir. Böylece ikinci sınıfın birinci yarıyılında öğrenciler toplam 16 kredi almaktadır.⁴²

İkinci yarıyılta öğrenciler, Orta Düzey Makroekonomi, Kamu Yönetimi ve Bürokrasi veya Tıbbi Sosyoloji derslerinden birini (3 kredi) seçmektedir. Bunun yanında Retorik Bilimi (3 kredi), Hadis Bilimleri (2 kredi) ile İslami Bankacılık ve Finans veya İslami Finansal İşlemler Hukuku (3 kredi) derslerinden biri okutulmaktadır. Zorunlu ders olarak İleri Okuma ve Yazma (2 kredi) dersi yer almakta; seçmeli ders grubunda ise İslam Hukukunda İçtihat, İslam’da İnsan Hakları veya Tasavvufa Giriş derslerinden biri (2 kredi) alınmaktadır. Ayrıca Modern İslami Düşünce dersi kredilendirilmeyen (0 kredi) ders olarak müfredatta bulunmaktadır. İkinci yarıyılta öğrenciler toplam 15 kredi almaktadır.⁴³

³⁹ Dr. Hasan Süleyman ile Görüşme, 3 Şubat 2023.

⁴⁰ Jamiiah Naleemiah, *Undergraduates’ Guide Academic Year 2019/2020* (Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2019), 43.

⁴¹ Jamiiah Naleemiah, *Undergraduates’ Guide*, 44.

⁴² Jamiiah Naleemiah, *Undergraduates’ Guide*, 45.

⁴³ Jamiiah Naleemiah, *Undergraduates’ Guide*, 46.

Hazırlık Programı'nın ikinci sınıf müfredatı, birinci sınıfta kazandırılan temel bilgi ve becerileri daha ileri düzeye taşımayı hedeflemektedir. Müfredatta İslam teolojisi, hadis ve Arap edebiyatı gibi temel İslami ilimlerin yanı sıra ekonomi, siyaset, sosyoloji ve insan kaynakları yönetimi gibi modern disiplinlere de yer verilmesi, programın disiplinler arası eğitim anlayışını ortaya koymaktadır. İslami bankacılık ve finans, insan hakları ve tasavvuf gibi seçmeli dersler öğrencilerin ilgi alanlarına göre uzmanlaşmalarına imkân tanırken, ileri düzey İngilizce ve akademik okuma-yazma dersleri akademik yeterliliklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca Modern İslami Düşünce dersinin müfredatta yer alması, öğrencilerin çağdaş dini düşünce ve güncel meseleleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerine katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle ikinci sınıf müfredatı, klasik İslami ilimlerle modern sosyal bilimleri bütünleştiren ve öğrencileri ileri düzey akademik çalışmalara hazırlayan dengeli bir eğitim yapısı sunmaktadır.

2.2.3. Hazırlık 3. Sınıf Ders Programı

Hazırlık Programı'nın üçüncü sınıf müfredatı iki yarıyıldan oluşmaktadır. Birinci yarıyıldan öğrenciler, Sri Lanka Ekonomisi, Sri Lanka Hükûmet ve Siyaseti veya Sri Lanka Toplumu derslerinden birini (3 kredi) seçmektedir. Bunun yanında Kuramsal ve Uygulamalı Dilbilime Giriş (3 kredi), İslami Aile Hukuku (3 kredi) ile Miras Hukuku veya İslam Hukuku Tarihi (2 kredi) derslerinden biri okutulmaktadır. Zorunlu ders olarak Bilgi Teknolojilerine Giriş (2 kredi) yer almakta; seçmeli ders grubunda ise İslam Hukukunun Amaçları, İslam ve Modern Finans veya Karşılaştırmalı Dinler Çalışması derslerinden biri (2 kredi) alınmaktadır. Böylece üçüncü sınıfın birinci yarıyılında öğrenciler toplam 15 kredi almaktadır.⁴⁴

Üçüncü sınıfın ikinci yarıyılında öğrenciler, Uluslararası Ekonomi ve Küresel Yönetişim, Demokrasi ve İnsan Hakları veya Sosyal Psikoloji derslerinden birini (3 kredi) seçmektedir. Bunun yanında Çeviri Bilimine Giriş (3 kredi), İslami Ceza Hukuku-I (3 kredi), Nebevi Geleneklere Yaklaşım-I (2 kredi) ve İlmu't-Tahrîc (2 kredi) dersleri okutulmaktadır. Zorunlu ders olarak Belge Hazırlama Sistemi, Hesap Tablosu ve Sunum (2 kredi) yer almakta; seçmeli ders grubunda ise İslam Hukukunun Amaçları, İslam ve Modern Finans veya Karşılaştırmalı Dinler Çalışması derslerinden biri (2 kredi) alınmaktadır. Ayrıca Felsefeye Giriş dersi kredilendirilmeyen (0 kredi) ders olarak müfredatta bulunmaktadır. Üçüncü sınıfın ikinci yarıyılında öğrenciler toplam 17 kredi almaktadır.⁴⁵

Hazırlık Programı'nın üçüncü sınıf müfredatı, öğrencileri Tekâmül Programı'na hazırlayan son aşama niteliğindedir. Bu aşamada İslam hukuku, hadis ve çeviri alanlarında uzmanlaşmaya yönelik derslerin ağırlık kazandığı görülmektedir. Bunun yanında ekonomi, siyaset, insan hakları, sosyal psikoloji ve bilgi teknolojileri gibi çağdaş disiplinlere yer verilmesi, öğrencilerin yalnızca klasik İslami ilimlerde değil, günümüzün sosyal ve akademik meselelerinde de yetkinlik kazanmalarını amaçlamaktadır. Çeviri, araştırma ve dijital becerilere yönelik dersler ile felsefe ve karşılaştırmalı dinler gibi eleştirel düşünmeyi destekleyen içerikler, programın çok yönlü eğitim anlayışını yansıtmaktadır. Bu yönüyle üçüncü sınıf müfredatı, öğrencileri hem ileri düzey İslami ilimler eğitimine hem de akademik ve mesleki hayata hazırlayan bütüncül ve disiplinler arası bir yapıya sahiptir.

2.3. İkinci Aşama: İslami İlimler Fakültesi (FIS) Ya da Lisans Tekâmül Programı

Üç yıllık hazırlık aşamasını başarıyla tamamlayan öğrenciler, “Tekâmül Programı” adı verilen dört yıllık ileri düzey eğitim aşamasına geçmektedir. Bu program, Hint Altıktası'nda 19. yüzyıldan beri uygulanmakta olan geleneksel Ders-i Nizâmî müfredatının özünü korurken, çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek şekilde güncellenmiştir. Programın çekirdek müfredatı; Tefsir, Hadis, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Kelam, Akaid ile Arap Dili ve Belâgatı gibi temel İslami ilimlerden oluşmaktadır. Öğrenciler, bu disiplinleri klasik Arapça metinler üzerinden şerh ve müzakere yöntemleriyle derinlemesine inceleyerek hem klasik ilim geleneğine hâkim olmakta hem de günümüzün akademik ve toplumsal ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir donanım kazanmaktadır.

Dr. Süleyman, dört yıllık Lisans Tamamlama Tekâmül Programı olarak tercüme edilebilecek “Bachelor of Arts Honours in Islamic Studies” programının, içerik bakımından diğer ilahiyat fakültelerindeki

⁴⁴ Jamiah Naleemiah, *Undergraduates' Guide*, 47.

⁴⁵ Jamiah Naleemiah, *Undergraduates' Guide*, 48.

lisans tamamlama programlarıyla büyük ölçüde aynı olduğunu belirterek programın genel özelliklerini şu sözlerle anlatmaktadır:

“Bu program, öğrenciyi hem teorik hem de pratik açıdan donanımlı hâle getirir. Genel Arapça ve Meslek Arapçası dersleri sayesinde öğrenciler dil becerilerini geliştirir ve klasik kaynakları rahatlıkla okuyabilecek seviyeye ulaşırlar. İslami ilimler, kültür, medeniyet ve Kur’an çalışmaları ise onların düşünme ve analiz yeteneklerini güçlendirir. Sosyal bilimler ve ekonomi dersleri, edinilen bilgilerin çağdaş dünyanın ihtiyaçları doğrultusunda uygulanmasına imkân tanır. İngilizce dersleri akademik yazma ve iletişim becerilerini geliştirirken, seçmeli dersler öğrencilerin ilgi duydukları alanlarda uzmanlaşmalarını destekler. Barış ve Sosyal Uyum dersleri ise toplumsal farkındalıklarını artırır. Program, yalnızca bilgi aktarmakla kalmaz; öğrencilerin bu bilgiyi hem günlük yaşamlarında hem de akademik hayatta etkili biçimde nasıl kullanacaklarını da öğretir. Böylece teori ile uygulamayı dengeli bir şekilde bir araya getirir.

Enstitümüzü geleneksel medrese modelinden ayıran en temel özellik ise klasik müfredatı Sosyoloji, Dinler Tarihi, Barış ve Çatışma Çözümü, Eğitim Metodolojisi ve Bilgi Teknolojileri gibi modern disiplinlerle zenginleştirmesidir. Bu bütüncül ve entegratif yaklaşım, mezunlara yalnızca cami cemaatine değil, toplumun tüm kesimlerine hitap edebilecek bilgi ve beceriyi kazandırmaktadır.”⁴⁶

2.3.1. Lisans Tamamlama Aşaması 1. Sene Müfredatı

Lisans Tamamlama Programı'nın birinci senesi, dördüncü sınıf müfredatı iki yarıyıldan oluşmaktadır. Birinci yarıyıldan ana dersler kapsamında Arapça Gramer (Sarf-Nahiv) (3 kredi), Meslek Arapçası (3 kredi), İslam Kültür ve Medeniyetinin Temelleri (3 kredi), Analitik Kur'an Çalışmaları / Tematik Kur'an Çalışmaları (2 kredi) ile Mikroekonomiye Giriş, Devlet ve Yönetim Teorisi ve Pratiği veya Sosyoloji ve Sosyal Antropolojiye Giriş derslerinden biri (3 kredi) okutulmaktadır. Zorunlu ders olarak Temel İngilizce (2 kredi) yer almakta; seçmeli dersler kapsamında ise öğrenciler İslam Sosyolojisi veya Temel Seylan Dili (Seylanca) derslerinden birini (2 kredi) seçmektedir. Böylece birinci yarıyılın toplam kredi yükü 18 krediden oluşmaktadır.⁴⁷

İkinci yarıyıldan ana dersler kapsamında Arap Edebiyatı (3 kredi), Mesleki Arapça (3 kredi), Kur'an Bilimleri (3 kredi), İslami Fıkıh Kaynakları veya Kur'an Müfessirlerinin Metodolojisi (3 kredi) ile Giriş Makroekonomi, Uluslararası İlişkilere Giriş veya Sosyolojik Açıdan Eğitim derslerinden biri (3 kredi) okutulmaktadır. Zorunlu ders olarak Etkili İletişim - İngilizce I (2 kredi) yer alırken, seçmeli dersler kapsamında öğrenciler Bilişim Teknolojilerine Giriş veya Etkili İletişim - Seylanca derslerinden birini (2 kredi) seçmektedir. Ayrıca, kredi değeri bulunmayan Barış ve Sosyal Uyum dersi de programda yer almaktadır. Bu yarıyılın toplam kredi yükü 19 kredidir.⁴⁸

Lisans Tamamlama Programı'nın dördüncü sınıf müfredatı incelendiğinde, klasik İslami ilimlerle çağdaş sosyal bilimler arasında dengeli bir yapı kurulduğu görülmektedir. Programda Arapça ve Kur'an ilimlerine ağırlık verilirken, ekonomi, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, bilişim teknolojileri ve iletişim gibi alanlara da yer verilmesi, öğrencilerin hem geleneksel dini ilimlerde uzmanlaşmalarını hem de günümüzün toplumsal ve akademik ihtiyaçlarına cevap verebilecek çok yönlü bir donanım kazanmalarını amaçlar gözükmemektedir.

2.3.2. Lisans Tamamlama Aşaması 2. Sene Müfredatı

Lisans Tamamlama Programı'nın ikinci senesi, beşinci sınıf müfredatı iki yarıyıldan oluşmaktadır. Birinci yarıyıldan ana dersler kapsamında Teorik ve Uygulamalı Dilbilime Giriş (3 kredi), Nebevi Gelenekler (3 kredi), İslam İlahiyatı I (3 kredi) ile Siyer veya Davet Usulü (2 kredi) dersleri yer almaktadır. Zorunlu ders olarak Etkili İletişim - İngilizce II (2 kredi) okutulurken, seçmeli dersler kapsamında öğrenciler Temel Matematik veya Mikroekonomiye Giriş derslerinden birini (2 kredi) seçmektedir. Böylece birinci yarıyılın toplam kredi yükü 15 kredidir.⁴⁹

⁴⁶ Dr. Hasan Süleyman ile kişisel görüşme, 3 Şubat 2023.

⁴⁷ Naleemah Institute of Islamic Studies, *Undergraduates' Guide Academic Year 2019/2020* (Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2019), 50-51.

⁴⁸ Naleemah Institute of Islamic Studies, *Undergraduates' Guide Academic Year 2019/2020* (Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2019), 52.

⁴⁹ Naleemah Institute of Islamic Studies, *Undergraduates' Guide*, 53-54.

İkinci yarıyılıda ise ana dersler arasında Tercüme Çalışmalarına Giriş (3 kredi), Hadis Bilimleri (2 kredi), İslami Bankacılık ve Finans veya İslam Finans İşlemler Hukuku (3 kredi), İslami Hukuk İlkeleri veya Fıkıh Kaideleri (2 kredi) ile İslam Hukuku Tarihi (2 kredi) bulunmaktadır. Zorunlu ders olarak İleri Okuma ve Yazma (2 kredi) okutulurken, seçmeli dersler kapsamında İslami Hukukta İçtihat veya Eleştirel Düşünme derslerinden biri (2 kredi) tercih edilmektedir. Ayrıca kredi değeri bulunmayan Modern İslam Düşüncesi dersi de müfredatta yer almaktadır. Bu yarıyılın toplam kredi yükü 16 kredidir.⁵⁰

Programın beşinci sınıf müfredatı, İslami ilimlerde uzmanlaşmayı destekleyen derslerin yanı sıra dilbilim, çeviri, finans, eleştirel düşünme ve akademik iletişim gibi alanlara da yer vererek öğrencilerin hem klasik dini ilimlerde derinleşmelerini hem de çağdaş akademik ve mesleki yeterlilikler kazanmalarını hedefleyen bütüncül bir eğitim anlayışını yansıtmaktadır.

2.3.3. Lisans Tamamlama Aşaması 3. Sınıf Müfredatı

Lisans Tamamlama Programı'nın üçüncü ikinci senesi, altıncı sınıf müfredatı iki yarıyıldan oluşmaktadır. Birinci yarıyılıda ana dersler kapsamında Genel Tercüme (3 kredi), İslami Aile Hukuku (3 kredi), Miras Hukuku (2 kredi), İslam İlahiyatı II (2 kredi) ve İslam Fıkıh Kaynakları (2 kredi) dersleri yer almaktadır. Zorunlu ders olarak Araştırma Metodolojisi (2 kredi) okutulurken, seçmeli dersler kapsamında öğrenciler İslam Hukukunun Amaçları veya Karşılaştırmalı Din Çalışmaları derslerinden birini (2 kredi) seçmektedir. Böylece birinci yarıyılın toplam kredi yükü 16 kredidir.⁵¹

İkinci yarıyılıda ise ana dersler arasında Gazetecilik Tercümesi (3 kredi), İslam Ceza Hukuku I (3 kredi), Nebevi Geleneklere Yaklaşım I (2 kredi) ve İlmü't-Tahrîc (Hadis Kaynaklarını Belirleme İlmi) (2 kredi) dersleri bulunmaktadır. Zorunlu ders olarak Belge Hazırlama Sistemi, Hesap Tablosu ve Sunum (3 kredi) okutulurken, seçmeli dersler kapsamında öğrenciler İleri Seylanca veya Mantiğa Giriş derslerinden birini (2 kredi) tercih etmektedir. Ayrıca kredi değeri bulunmayan Felsefeye Giriş dersi de müfredatta yer almaktadır. Bu yarıyılın toplam kredi yükü 15 kredidir.⁵²

Altıncı sınıf müfredatı genel olarak değerlendirildiğinde, programın İslam hukuku ve hadis alanlarında uzmanlaşmayı derinleştirirken araştırma yöntemleri, çeviri, bilgi teknolojileri ve felsefe gibi tamamlayıcı disiplinlere de yer verdiği görülmektedir. Bu yapı, öğrencilerin klasik İslami ilimlerde yetkinlik kazanmasının yanı sıra akademik araştırma, eleştirel düşünme ve mesleki uygulama becerilerini geliştirmeyi amaçlayan bütüncül bir eğitim anlayışını yansıtmaktadır.

2.3.4. Lisans Tamamlama Aşaması 4. Sınıf Müfredatı

Lisans Tamamlama Programı'nın son senesi, yedinci sınıf müfredatı iki yarıyıldan oluşmaktadır. Birinci yarıyılıda ana dersler kapsamında İleri Arapça Dili (3 kredi), Nebevi Geleneklere Yaklaşım II (2 kredi), İslam İnançlar ve Kavramlar (3 kredi) ile İslam Ceza Hukuku II (3 kredi) dersleri okutulmaktadır. Zorunlu ders olarak Müslüman Azınlıklar (2 kredi) yer alırken, seçmeli dersler kapsamında öğrenciler İnsan Kaynakları Yönetimi veya İletişim ve Web Geliştirme derslerinden birini (2 kredi) seçmektedir. Böylece birinci yarıyılın toplam kredi yükü 15 kredidir.⁵³

İkinci yarıyılıda ana dersler arasında Dini Çeviri (3 kredi), İslam Tarihi (2 kredi) ve İslam Yargı Sistemi (2 kredi) dersleri bulunmaktadır. Bu yarıyılın en dikkat çekici unsuru, öğrencilerin bilimsel araştırma ve akademik yazma becerilerini geliştirmeyi amaçlayan Araştırma Projesi dersi (6 kredi). Seçmeli dersler kapsamında ise öğrenciler MS Access ile Veritabanı Uygulamaları ve Bulut Bilişim veya Tasavvufa Giriş derslerinden birini (2 kredi) tercih etmektedir. Ayrıca kredi değeri bulunmayan Hadisçilerin Usulü dersi de müfredatta yer almaktadır. Bu yarıyılın toplam kredi yükü 15 kredidir.⁵⁴

Yedinci sınıf müfredatı, programın tamamlayıcı aşamasını oluşturarak öğrencilerin İslami ilimlerde edindikleri teorik birikimi araştırma, çeviri ve uygulama alanlarına aktarmalarını hedeflemektedir. Özellikle yüksek kredili araştırma projesi, öğrencilerin bağımsız bilimsel çalışma yürütebilme becerilerini geliştirmeyi amaçlarken, bilgi teknolojileri, insan kaynakları ve tasavvuf gibi seçmeli dersler de disiplinler arası bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bu yönüyle program, klasik İslami ilimlerle

⁵⁰ Naleemiah Institute of Islamic Studies, *Undergraduates' Guide*, 54-55.

⁵¹ Naleemiah Institute of Islamic Studies, *Undergraduates' Guide*, 56

⁵² Naleemiah Institute of Islamic Studies, *Undergraduates' Guide*, 56.

⁵³ Naleemiah Institute of Islamic Studies, *Undergraduates' Guide*, 57.

⁵⁴ Naleemiah Institute of Islamic Studies, *Undergraduates' Guide*, 58.

çağdaş akademik ve mesleki yeterlilikleri bir araya getiren bütüncül bir eğitim anlayışını yansıtmaktadır.

2.4. Pedagojik Yöntem ve Toplumsal Misyon

Naleemah İslam Enstitüsü'nün eğitim anlayışı, yalnızca belirli derslerin okutulduğu bir müfredat sisteminden ibaret olmayıp, öğrencinin ilmi, ahlaki, manevi ve sosyal gelişimini bütüncül bir şekilde ele alan bir eğitim felsefesine dayanmaktadır. Bu yönüyle enstitü, Güney Asya medrese geleneğinin temel pedagojik ilkelerini korurken, çağdaş eğitim bilimlerinin öngördüğü öğrenci merkezli yaklaşımları da eğitim sürecine dâhil etmektedir.⁵⁵

Dr. Süleyman ile enstitüde son sınıf öğrencisi Rifnas'ın da hazır bulunduğu görüşmemde enstitüdeki pedagojik yöntemi sorduğumda, yöntemle ilgili şu bilgileri verdi:

"Enstitüde uygulanan öğretim yöntemi, klasik İslam eğitim kurumlarında asırlardır kullanılan pedagojik tekniklerle modern öğretim yöntemlerinin bir sentezini oluşturmaktadır. Eğitim sürecinin temelini oluşturan hıfz (ezber) yöntemi, öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i, hadis metinlerini, Arapça gramer kurallarını ve temel fıkıh metinlerini sağlam bir şekilde öğrenmelerini amaçlamaktadır. Ezber uygulaması, yalnızca metinlerin hafızada tutulmasına yönelik olmayıp öğrencilerin klasik kaynaklarla doğrudan ilişki kurabilmelerini sağlayan temel bir aşama olarak görülmektedir.

Ezberin ardından öğrenciler, klasik metinlerin ayrıntılı biçimde açıklanmasını esas alan şerh yöntemiyle karşılaşmaktadır. Bu yöntemde öğretim elemanı metni kelime kelime açıklamakta; dil, tarih, mezhepler arası görüş farklılıkları ve ilgili literatür ışığında ayrıntılı değerlendirmelerde bulunmaktadır. Böylece öğrenciler yalnızca metni okumayı değil, metnin oluştuğu ilmi geleneği ve tarihsel bağlamı da kavrama imkânı elde etmektedirler.

Bunun yanında eğitim sürecinde önemli bir yere sahip olan müzakere ve münazara yöntemleri, öğrencilerin eleştirel düşünme, muhakeme yapabilme ve ilmi tartışma becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Öğrenciler ders sonrasında kendi aralarında metinleri yeniden müzakere etmekte, öğretim üyelerinin gözetiminde ilmi tartışmalar yürütmekte ve farklı mezheplerin görüşlerini mukayeseli olarak müzakere etmektedirler. Bu uygulamalar, klasik medrese eğitim geleneğinin temel unsurlarından biri olarak eğitim sürecinde önemli bir yer tutmakta; öğrencilerin metinleri daha derinlemesine kavramalarına, farklı görüşleri karşılaştırmalarına ve ilmi tartışma usulünü kazanmalarına katkı sağlamaktadır."⁵⁶

2.5. Mezunların Uluslararası Akademik ve Mesleki Kariyer Profili

Naleemah İslam Araştırmaları Enstitüsü (Naleemah Institute of Islamic Studies-NIIS), benimsediği bütüncül eğitim modeli sayesinde mezunlarını yalnızca dinî ilimler alanında değil, akademik, mesleki ve toplumsal alanlarda da uluslararası düzeyde görev alabilecek niteliklerle yetiştirmektedir. Enstitüde klasik İslami ilimlerle modern akademik disiplinlerin bir arada sunulması, öğrencilerin farklı ülkelerde eğitim ve kariyer fırsatlarına erişimini kolaylaştıran önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Mezunların uluslararası kariyer yolculuklarının en dikkat çekici boyutlarından biri, lisansüstü eğitim faaliyetleridir. NIIS mezunları, Pakistan'daki Uluslararası İslam Üniversitesi (IIUI), Malezya'daki Uluslararası İslam Üniversitesi (IIUM) ve Universiti Sains Islam Malaysia (USIM) başta olmak üzere Sudan, Hindistan ve Birleşik Krallık'taki çeşitli yükseköğretim kurumlarında yüksek lisans ve doktora çalışmalarını sürdürmektedir. Bu durum, enstitüde edinilen akademik altyapının uluslararası yükseköğretim standartlarıyla uyumlu olduğunu göstermektedir.⁵⁷

Enstitü mezunları, yalnızca İslami ilimler alanında değil; eğitim bilimleri, siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji ve diğer beşerî bilimler gibi farklı disiplinlerde de uzmanlaşarak akademik kariyerlerini çeşitlendirmektedir. Bu çok disiplinli akademik birikim, mezunların çeşitli üniversitelerde öğretim elemanı, araştırmacı ve akademisyen olarak görev almalarına imkân sağlamaktadır.⁵⁸

⁵⁵ M. I. M. Jazeel, "Application of Outcome-Based Curriculum in Religious Studies: The Case of Madrasas in Sri Lanka", *Journal of Politics and Law* 13/3 (2020), 196-197, 200, 203.

⁵⁶ Dr. Hasan Süleyman ile kişisel görüşme, 3 Şubat 2023.

⁵⁷ Jamiah Naleemah, Undergraduate Guide Academic Year 2024-2025, 18-20.

⁵⁸ Zacky - Careem, "Integration of Knowledge Discourse in Sri Lanka", 47-48.

Akademik faaliyetlerin yanı sıra mezunlar, uluslararası bilimsel yayıncılık alanında da aktif rol üstlenmektedir. İslam eğitimi, psikoloji, uluslararası ilişkiler, insan hakları, ekonomi ve çağdaş İslam düşüncesi gibi farklı alanlarda yayımladıkları kitaplar, makaleler ve araştırmalar aracılığıyla uluslararası akademik literatüre katkı sunmaktadırlar. Böylece enstitüde kazandırılan eleştirel düşünme, araştırma ve bilimsel analiz becerileri, mezunların entelektüel üretimlerine doğrudan yansımaktadır.⁵⁹

Enstitüde verilen ileri düzey Arapça ve İngilizce eğitimi ise mezunların uluslararası iletişim ve akademik yeterliliklerini güçlendiren önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Bu dil yetkinliği sayesinde mezunlar, farklı ülkelerdeki yükseköğretim kurumlarında, araştırma merkezlerinde, uluslararası kuruluşlarda ve sivil toplum örgütlerinde görev alabilmekte; çok kültürlü çalışma ortamlarına uyum sağlayabilmektedir.⁶⁰

Bunun yanında NIIS mezunları, dinî ve toplumsal liderlik alanlarında da önemli sorumluluklar üstlenmektedir. Özellikle azınlık Müslüman toplumlarında edindikleri tecrübe doğrultusunda imamlık, din görevliliği, eğitimcilik, toplum liderliği ve sosyal hizmet alanlarında faaliyet göstermekte; dinî rehberlik, toplumsal dayanışma ve kültürlerarası iletişimin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu yönüyle mezunlar, yalnızca dinî bilgi aktaran bireyler değil, aynı zamanda yaşadıkları toplumların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına çözüm üretebilen nitelikli insan kaynağı olarak öne çıkmaktadır.⁶¹

3. Naleemiah İslam Enstitüsü Mezunlarının Din Görevlisi Olarak Toplumsal Rolü

Naleemiah İslam Enstitüsü'nde din görevlisi yetiştirme süreci, yaklaşık yedi yıllık kapsamlı ve yoğun bir müfredat üzerine inşa edilmiştir. Bu eğitim sürecinin temel amacı, öğrencilerin klasik İslami ilimlerde derinlemesine uzmanlaşmalarını sağlamak ve onları topluma dinî, ahlaki ve sosyal liderlik yapabilecek donanıma sahip bireyler olarak yetiştirmektir.⁶² Eğitimlerini başarıyla tamamlayan öğrencilere "Âlim" veya "Mevlevi" unvanları verilmektedir. Söz konusu unvanlar yalnızca akademik bir yeterliliği değil, aynı zamanda toplum nezdinde dinî otoriteyi ve ilmî itibarı temsil eden sembolik bir statüyü de ifade etmektedir.⁶³

Enstitü mezunlarının en yaygın istihdam alanı camilerde imamlık, hatiplik ve vaizlik gibi klasik din hizmetleridir. Bunun yanında önemli bir kısmı medreselerde müderris olarak görev yapmakta, bazı mezunlar ise devlet okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri olarak hizmet vermektedir. Bu mesleki çeşitlilik, mezunların yalnızca dinî bilgiyi aktaran kişiler olmadığını; aynı zamanda dinî değerlerin, kültürel mirasın ve toplumsal kimliğin korunması ile gelecek nesillere aktarılmasında önemli sorumluluklar üstlendiklerini göstermektedir.⁶⁴

Naleemiah İslam Enstitüsü mezunları, Sri Lanka Müslüman toplumu içerisinde sıradan bir din görevlisinin ötesinde, dinî rehberlik ve toplumsal liderlik fonksiyonlarını birlikte icra eden kanaat önderleri olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede mezunlar, dinî irşat faaliyetlerinin yanı sıra toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi, Müslüman azınlık kimliğinin korunması ve kolektif aidiyet bilincinin pekiştirilmesi yönünde stratejik roller üstlenmektedirler.⁶⁵ Dolayısıyla Enstitü mezunları, Sri Lanka Müslüman toplumunun dinî sürekliliğinin ve kültürel devamlılığının sağlanmasında temel aktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Enstitünün etkisi yalnızca ulusal düzeyle sınırlı kalmamakta, uluslararası akademik ve dinî çevrelerle kurduğu ilişkiler sayesinde daha geniş bir boyut kazanmaktadır. Hindistan, Pakistan, Mısır ve Suudi Arabistan'daki saygın yükseköğretim kurumlarıyla geliştirilen akademik iş birlikleri, mezunların lisansüstü eğitimlerine devam etmelerine ve uluslararası ilmî çevrelerle etkileşim kurmalarına önemli katkılar sağlamaktadır.⁶⁶ Bu ilişkiler, yerel dinî eğitim ile küresel İslam düşüncesi arasında güçlü bir

⁵⁹ Jamiyah Naleemiah, Undergraduates' Guide Academic Year 2019/2020, 169.

⁶⁰ Zacky - Careem, "Integration of Knowledge Discourse in Sri Lanka", 47-48.

⁶¹ Zacky ve Careem, "Integration of Knowledge Discourse in Sri Lanka", 46-50.

⁶² Jamiyah Naleemiah, Undergraduates' Guide, 8, 12, 17.

⁶³ Jazeel, "Application of Outcome-Based Curriculum," 197, 200.

⁶⁴ M. M. M. Mahroof, "Muslims in Sri Lanka: The Long Road to Accommodation", Journal of the Institute of Muslim Minority Affairs 11/1 (1990), 88-90.

⁶⁵ McGilvray – Raheem, *Muslim Perspectives*, 55.

⁶⁶ Jamiyah Naleemiah, Undergraduate Guide Academic Year 2024-2025, 9-10.

etkileşim zemini oluşturarak Sri Lanka Müslümanlarının dinî anlayışlarının zenginleşmesine ve uluslararası İslami entelektüel çevrelerde temsil edilmelerine imkân tanımaktadır.

Naleemiah İslam Enstitüsü mezunlarının faaliyet alanı yalnızca din hizmetleriyle sınırlı değildir. Enstitüde verilen çok disiplinli eğitim sayesinde mezunlar eğitim, kamu yönetimi, sosyal hizmetler ve akademik araştırma gibi farklı alanlarda da görev almaktadırlar. Özellikle toplumsal uzlaş, dinler arası diyalog ve barış inşası süreçlerinde üstlendikleri roller dikkat çekmektedir. Enstitü bünyesinde yürütülen diyalog ve barış programları, mezunların çok kültürlü ve çok dinli Sri Lanka toplumunda uzlaştırıcı, yapıcı ve sosyal sorumluluk bilinci yüksek bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır.⁶⁷

Sonuç

Bu araştırma, Sri Lanka Müslüman toplumunda din görevlisi yetiştirme usullerini Naleemiah İslam Enstitüsü örneği üzerinden incelemiş; dinî eğitimin azınlık toplumlarında yalnızca bilgi aktarımına dayalı bir faaliyet olmadığını, aynı zamanda dinî kimliğin korunması, toplumsal dayanışmanın sürdürülmesi ve kültürel sürekliliğin sağlanmasında merkezi bir işlev üstlendiğini ortaya koymuştur. Bulgular, Güney Asya medrese geleneği içinde şekillenen dinî eğitimin, modernleşme sürecinin doğurduğu ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla önemli bir dönüşüm geçirdiğini; Naleemiah İslam Enstitüsü'nün bu dönüşümün en belirgin kurumsal örneklerinden biri olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın en önemli sonuçlarından biri, enstitünün klasik Ders-i Nizâmî geleneğini korurken bunu sosyal bilimler, ekonomi, siyaset bilimi, bilgi teknolojileri ve yabancı dil eğitimi gibi çağdaş disiplinlerle bütünleştiren bütüncül bir model geliştirmiş olmasıdır. Ezber, şerh ve müzakere gibi klasik yöntemleri modern öğretim teknikleriyle birleştiren pedagojik yaklaşım, öğrencilere ilmi yeterliliğin yanında analitik düşünme, araştırma ve iletişim becerileri kazandırmakta; böylece din görevlisinin entelektüel ve toplumsal liderlik vasfını güçlendiren çok boyutlu bir formasyon sunmaktadır.

Mezunların üstlendiği roller de mesleğin kapsamını genişletmektedir. Mezunlar imamlık ve hatipliğin yanı sıra öğretmenlik, akademik araştırma, kamu hizmetleri, gençlik çalışmaları ve dinler arası diyalog alanlarında görev almakta; çok dinli ve çok kültürlü Sri Lanka toplumunda toplumsal barışın ve sosyal bütünleşmenin destekleyicisi olmaktadır. Bu çerçevede din görevlisi yetiştirme süreci, teknik bir meslekî eğitim faaliyeti olmanın ötesinde, dinî kimliğin yeniden üretilmesini ve toplumsal aidiyetin güçlendirilmesini sağlayan stratejik bir süreç olarak değerlendirilmelidir.

Araştırma, konuyu din sosyolojisi perspektifinden ele alarak kurumsal yapı, eğitim anlayışı ve toplumsal işlev arasındaki ilişkiyi bütüncül biçimde ortaya koymakta ve Türkiye’de bu konuya ilişkin literatüre katkı nunacağı düşünülmektedir. Naleemiah İslam Enstitüsü, medrese geleneğini çağdaş eğitim anlayışıyla yeniden yorumlayan başarılı bir model olarak, azınlık statüsündeki Müslüman toplumların din görevlisi yetiştirme tartışmalarına örnek teşkil etmektedir.

Diğer taraftan bu araştırma, din görevlisi yetiştirme süreçlerinin yalnızca eğitim politikaları bağlamında değil, dinî kimlik, toplumsal bütünleşme ve kültürel devamlılık ekseninde de değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, hem din sosyolojisi alanındaki tartışmalara katkı sunmakta hem de azınlık statüsündeki Müslüman toplumlarda dinî eğitimin geleceğine ilişkin karşılaştırmalı araştırmalar için bir zemin oluşturmaktadır.

⁶⁷ Zacky – Careem, “Integration of Knowledge Discourse,” 35–52.

Kaynakça

- Ali, Asghar. *The Muslims of Sri Lanka: Avenues towards Understanding*. Colombo: International Centre for Ethnic Studies, 1997.
- Creswell, John W. - Cheryl N. Poth. *Nitel Araştırma: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. çev. Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020.
- Çebi, Emrin. "Sri Lanka Müslümanlarının Sömürge Eğitime İtirazları ve Gelişen Eğitim Süreçleri." İNSAMER. 21 Eylül 2018. Erişim 5 Mayıs 2026. https://www.insamer.com/tr/sri-lanka-muslumanlarinin-somurge-egitimine-itirazlari-ve-gelisen-egitim-surecleri_1628.html
- Dale, Stephen F. *Islamic Society on the South Asian Frontier: The Mappilas of Malabar, 1498-1922*. Oxford: Clarendon Press, 1980.
- Jamiaah Naleemiah. *Undergraduate Guide Academic Year 2024-2025*. Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2024.
- Jamiaah Naleemiah. *Undergraduates' Guide Academic Year 2019/2020*. Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2019.
- Jazeel, M. I. M. "Application of Outcome-Based Curriculum in Religious Studies: The Case of Madrasas in Sri Lanka". *Journal of Politics and Law* 13/3 (Ağustos 2020), 196-208.
- Mahroof, M. M. M. "Muslims in Sri Lanka: The Long Road to Accommodation". *Journal of the Institute of Muslim Minority Affairs* 11/1 (1990), 88-99.
- Mantau, Burhanudin Abdul Karim - Buhungo, Ruwiah Abdullah. "The Culture and Tradition of Educational Practice In Madrasah". *Tafkir: Interdisciplinary Journal of Islamic Education* 5/2 (Haziran 2024), 202-216.
- McGilvray, Dennis B. - Raheem, Mirak. *Muslim Perspectives on the Sri Lankan Conflict*. Washington: East-West Center, 2007.
- Metcalf, Barbara D. *Islamic Revival in British India: Deoband, 1860-1900*. Princeton: Princeton University Press, 1982.
- Ministry of National Integration, Official Languages, Social Progress and Hindu Religious Affairs. *Annual Performance Report 2019*. Rajagiriya: Ministry of National Integration, Official Languages, Social Progress and Hindu Religious Affairs, 2020.
- Naleemiah Institute of Islamic Studies. *Undergraduates' Guide Academic Year 2019/2020*. Beruwala: Faculty of Islamic Studies, 2019.
- Rislan, Mohamed - Abdullah, Zuraidah - Ramzy, Mohammad Ismath. "Madrasah Education Management in Sri Lanka: Challenges and Future Directions". *Malaysian Online Journal of Educational Management (MOJEM)* 13/3 (Temmuz 2025), 62-83.
- Stake, Robert E. *The Art of Case Study Research*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 1995.
- Ushama, Thameem; Zacky, Mohamed Fouz Mohamed; Najmudeen, Mohamed Rishad; Ashath, Mohamed; Hassan, Sulaiman Lebbe Mohamed. "Muslim Religious Leadership Education in the Minority Context: The Role of Naleemiah Institute of Islamic Studies." *Hamdard Islamicus* 46, no. 2 (2023): 29-46. DOI: 10.57144/hi.v46i2.697.
- Yin, Robert K. *Case Study Research and Applications: Design and Methods*. 6th ed. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2018.
- Zacky, Mohamed Fouz Mohamed - Careem, Arafath. "Integration of Knowledge Discourse in Sri Lanka: Naleemiah Institute of Islamic Studies and Its Quest for Islamic Religious Education Reform". *Centris E-Journal* 1 (2024), 35-52.
- Zuhyle, S.A.C. Mohamed - Ruzaik, Fareena - Hakeem, M.A.M. *A Study on the Contemporary Madrasah Education System in Sri Lanka*. Colombo: Community Association of Professionals, 2020.